

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Τίτλος Μαθήματος: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ

Ενότητα 5η: Η φιλοσοφία της ζωής στον Βίλχελμ Ντίλταϊ (γ): απαρχές της φιλοσοφικής
ερμηνευτικής

Όνομα Καθηγητή: ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΑΛΕΡΗ

Τμήμα: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά **ΠΠ**
μαθήματα

1. Σκοποί Ενότητας

→ Να δώσει ένα παράδειγμα για το πώς ο Β. Ντ. αναπτύσσει τεχνικά το πρόγραμμα μιας προ-λογικής θεμελίωσης του πραγματικού στο επίπεδο της βιωτικής εμπειρίας και
→ να συνοψίσει το συνολικό πλαίσιο μιας **φιλοσοφικής ερμηνευτικής**, όπως αυτή δρομολογείται ήδη στην φιλοσοφία του Β. Ντίλταϋ, για να συνεχισθεί μετά από τον Μάρτιν Χάιντεγγερ και τον Χανς-Γκεοργκ Γκάνταμερ.

2. Περιεχόμενα ενότητας

1. Βιωτική άρθρωση εγώ και κόσμος: πρό-λογικά επίπεδα εμπειρίας στον Β. Ντ.
2. Συμπέρασμα: το συστηματικό πλαίσιο μιας φιλοσοφικής ερμηνευτικής
3. Πίνακας για την ιστορική εξέλιξη της φιλοσοφικής ερμηνευτικής από τις απαρχές της στον 19^ο αιώνα έως τις μέρες μας

1. Βιωτική άρθρωση εγώ και κόσμου στον Β. Ντίλταϋ: το επίπεδο του βιοίν ως μήτρα οντολογικής, γνωσιολογικής και πρακτικής συνάρτησης του εγώ με τον κόσμο (Αικ. Καλέρη)

α) Η εμπειρία της εμπρόθετης κίνησης

Όπως είδαμε στην συζήτηση του προγράμματος για ένα *Προχώρημα πέρα από τον Καντ* ο Βίλχελμ Ντίλταϋ προτάσσει, έναντι της καντιανής θεμελίωσης της γνώσης, το αίτημα, ότι η φιλοσοφία θα έπρεπε να προχωρήσει σε μια «κριτική της γνώσης της ίδιας της πραγματικότητας».

Το πρωταρχικό αυτό επίπεδο το τοποθετεί, όσον αφορά όντα που αναπτύσσουν αυτοσυνειδησία στην ίδια την εμπειρία της απλής βιωτικής διαγωγής. Ο άνθρωπος έχει εμπειρία πραγματικότητας εξ υπαρχής ως ύπαρξη που ζεί. Η βεβαιότητά της δίδεται άμεσα και απροϋπόθετα με το ίδιο το ενέργημα του βιοίν. Έτσι το πρόταγμα για την φιλοσοφία είναι, να διερευνηθεί η σχέση του «βιοίν» προς την «λογική σκέψη». Το συνολικό επιχείρημα του Ντίλταϋ σε όλη την εμβέλειά του έχει ως εξής: ο μεταφυσικός δυϊσμός ύλης-πνεύματος, τον οποίον παρακολουθεί γνωσιολογικά η διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου της γνώσης, δεν μπορεί να μας δώσει τα απαιτούμενα θεμέλια, πάνω στα οποία μπορεί να εξηγηθεί η δυνατότητα της εμπειρίας μας εαυτού και κόσμου και η βεβαιότητά της πραγματικότητάς της. Το μοντ'ελο αυτό αστοχεί διπλά:

Πρώτον, αφήνει ακάλυπτη μια θεμελιώδη ανθρώπινη εμπειρία, η οποία συνοδεύει την βιωτική του εμπειρία, δηλαδή την εμπειρία της ίδιας της πραγματικότητας, δηλαδή της βεβαιότητας ότι τόσο ο εαυτός μου όσο και ο περιβάλλων κόσμος, μέσα στον οποίον υπάρχω και λειτουργώ, είναι πραγματικά.

Επί πλέον παρουσιάζει αυτήν την μεγαλύτερη βεβαιότητα που διαθέτουμε (την βεβαιότητα για την πραγματικότητα του εαυτού μας μέσα στον κόσμο) κατά έναν πολύ πράδοξο τρόπο ως αποτέλεσμα υποθετικού συλλογισμού και μάλιστα υπό ισχυρές μεταφυσικές προϋποθέσεις: βάσει μιας

μεταφυσικής αρχής αιτιότητας το υπερβατικό αντικείμενο συνάγεται συλλογιστικά ως υπόθετικό αίτιο των παραστάσεων της συνείδησης. Από αυτήν την δυσχέρεια δεν μπόρεσε να ξεφύγει κατά τον Ντίλταϊ ούτε η καντιανή κριτική φιλοσοφία, και ακόμη λιγότερο ο ιδεαλισμός και ο νατουραλισμός του 19^{ου} αιώνα. «Μόνον όταν αναγνωρίσει κανείς, ότι αυτές οι υποθέσεις ζητούν να λύσουν προβλήματα, για την λύση των οποίων λείπουν οι πρόϋποθέσεις, όταν αναγνωρίσει κανείς ότι είναι εντελώς αδύνατον να προσεγγισθεί η σχέση σώματος και ψυχής θεωρητικά, μόνο τότε θα καταρριφθεί στον πηρύνα της αυτή η μεταφυσική του 19^{ου} αιώνα.»

Εάν το ερευνητικό φιλοσοφικό πρόγραμμα του Ντ. τίθεται κάπως έτσι, τότε δύο ερωτήματα εγείρονται αμέσως:

1. Ποιές ακριβώς νέες θεωρητικές αξιώσεις κομίζει η αναδρομή αυτή στο επίπεδο του βιοίν και της ανθρώπινης ύπαρξης ως βιωτικού ενεργήματος για την φιλοσοφική σκέψη;
2. Σε ποιόν βαθμό κατορθώνει ο Ντ. να εξαργυρώσει τις θεωρητικές αυτές προβολές του σε μια εξειδικευμένη και συστηματική θεωρητική ανάπτυξη.

Στο υπόλοιπο της σημερινής παρουσίασης θα εστιάσω κυρίως στην απάντηση του πρώτου ερωτήματος.

Το δεύτερο ερώτημα είναι αδύνατο να απαντηθεί στο πλαίσιο μιας ανακοίνωσης, καθώς αφορά στην συνολική αποτίμηση του έργου του Μια πολύ σύντομη απάντηση: ο ΝΤ. φαίνεται να έχει προχωρήσει στην τεχνική επεξεργασία του ζητήματος πολύ περισσότερο απ'όσο πιστεύεται. (κατά παρόδοξον τρόπο: οι κριτικές που ασκήθηκαν στον Ντ., π.χ. από τον Χάιντεγκερ και από τον Γκάνταμερ, έγιναν πολύ διασημότερες από το ίδιο το έργο του). Από την άλλη πλευρά, παρ'όλα αυτά το πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε από τον Ντ.

Στην συνέχεια θα βασισθώ κυρίως σε ένα από τα μεγάλα του δοκίμια, που προέκυψαν στο πλαίσιο της προετοιμασίας του δεύτερου μέρους της *Εισαγωγής στις επιστήμες του πνεύματος*, δημοσιευμένο το 1890 με τον τίτλο «*Συμβολή για την λύση του ζητήματος περί της προέλευσης της πίστης μας για την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου και την δικαιολόγησή της*». Ο Ντ. επαναλαμβάνει εδώ διεξοδικά την κριτική του στην νοοκρατική κοσμοεικόνα, συσζητώντας μια σειρά ιστορικών παραδειγμάτων (ξεκινώντας από τον Ντεκαρτ, αλλά εστιάζοντας στους σύγχρονους του 19^{ου} αιώνα). Πρόκειται για έναν λογικά και κριτικά μη νομιμοποιούμενο ματασχηματισμό της νεωτερικής αρχής της φαινομενικότητας. Συμφωνα με την αρχή αυτή: «κάθε τί, το οποίο είναι παρόν για εμένα (fuer mich da ist), υπόκειται στον όρο, ότι είναι γεγονός της συνείδησής μου». Η αρχή αυτή μετατρέπεται κατά τον Ντ. σε έναν «φαινομεναλισμό», με το να περιορίζεται η δυνατότητα γνώσης αποκλειστικά στα φαινόμενα, δηλαδή σε γεγονότα της συνείδησης που έχουν την μορφή «παραστάσεων», οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους βάσει συγκεκριμένων νόμων της εποπτείας και της νόησης σε μη-αντιφατικά συστήματα. Έτσι το γεγονός της συνείδησης, που ονομάζουμε: «πράγμα» ή «αντικείμενο» συγκρότείται, σύμφωνα με τον φαινομεναλισμό, από επιμέρους παραστατικού τύπου συνειδησιακά γεγονότα. Εναντι αυτού ο Ντ. θέλει να θεμελιώσει τη σχέση μας με τον εαυτό μας και τον κόσμο σε μια εμπειρία άλλης τάξης. Χαρακτηριστικά γράφει: «Θα μπορούσε

κάνεις να σκεφθεί πλάσματα, που αποκαθιστούν την προσαρμογή τους σε ό,τι τα περιβάλλει διαγιγνώσκοντας συνεχώς μια αιτιοκρατική σχέση μεταξύ του οργανισμού τους και του εξωτερικού κόσμου καθώς και το αν βάσει αυτής της σχέσης προκύπτουν επωφελείς ή επιβλαβείς βιωτικές συνθήκες. Ο άνθρωπος δεν είναι πλάσμα αυτού του είδους.» Η φύση το έχει κατορθώσει αυτό με πολύ απλούστερα μέσα, τα οποία βεβαίως, όπως σημειώνει αιχμηρά, εναντι μιας προσαρμογής κατά το νοοκρατικό μοντέλο υστερούν σε σαφήνεια και ακρίβεια. Και δηλώνει προεξαγγελτικά: «Εξηγώ την πίστη μας στον εξωτερικό κόσμο, όχι μέσα από μια συλλογιστική συνάρτηση, αλλά από μια συνάρτηση του βιοίν που δίδεται μέσω ενστίκτου, επιθυμίας και συναισθήματος και διαμεσολαβείται μέσω διαδικασιών που ισοδυναμούν με διανοητικές διαδικασίες.»

Στο σύστημα των ορμών, στα αισθήματα αρέσκειας και απαρέσκειας, αλλά και στην σταθεροποίηση των αιτίων αυτών των αισθημάτων η εξασφάλιση της ατομικής ύπαρξης συναρτάται άμεσα με βιωτικές συνθήκες.»

Ως αρχετυπικό και θεμελιώδες ενέργημα για αυτήν την διαδικασία ο Ντ. στο δικίμιο *για την βεβαιότητά μας για την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου* αναλύει, την εμπειρία της σκόπιμης κίνησης. Η ανάλυση αυτή αποτελεί ενδεχομένως μια από τις πρώτες, ιστορικά, αναλύσεις φαινομενολογικής μεθοδολογίας.

Κατά τον Ντ. το βιοίν πρωταρχικά εκδηλώνεται ως στοχευμένη κίνηση. Τον ισχυρισμό αυτό ο Ντ. τεκμηριώνει επικαλούμενος μελέτες της βιολογίας, της εμπειρικής ψυχολογίας, της φυσιολογίας και της ιατρικής της εποχής του, που διαπιστώνουν ότι υπάρχει αίσθηση καθώς και σκόπιμη κίνηση του οργανισμού ήδη στην εμβρυακή κατάσταση. (Ο Ντ. αναγνωρίζει και στο έμβρυο, στο βαθμό που εκτελεί στοχευμένες κινήσεις, π.χ. κατάπωσης, ή αλλαγής θέσης, μια υποτυπώδη διαμόρφωση συνείδησης.) Από αυτήν την βιολογική βάση προάγονται χωρίς ασυνέχεια και όλες οι ενσυνείδητες και εμπρόθετες κινήσεις του αυτοτελούς ατόμου. Η ζώσα ύπαρξη συμπεριφέρεται κινητικά (με την ευρύτερη έννοια) προκειμένου να ζήσει, ο σκοπός της κίνησης είναι η επι/διαβίωση. [παρατήρηση: ζωή και κίνηση είναι ένας αρχαιότατος φιλοσοφικός τόπος και στοιχειοθετεί και την αθανασία της ψυχής. Εδώ έχουμε να κάνουμε με την εμπρόθετη κίνηση του σωματικού οργανισμού ως μιας ψυχοσωματικής ενότητας.] Πάνω σ' αυτήν την βάση ο Ντ. διατυπώνει την θέση του σχετικά με την συγκρότηση συνείδησης εαυτού και κόσμου ως εξής: «Ο βασικός καμβάς εμπειριών, μέσα στις οποίες ο εαυτός μου διαχωρίζει εαυτόν από το πράγμα, έγκειται στην συνείδηση της **εμπρόθετης κίνησής του και της αντίστασης**, στην οποίαν προσκρούει.»

Την εσωτερική εμπειρία αυτής της διαδικασίας αναλύει στην συνέχεια ως εξής: [Και πάλι πρέπει να σημειωθεί ότι χρησιμοποιεί για αυτό μελέτες νευρολογίας, φυσιολογίας και ψυχολογίας της εποχής του, σχετικά με την συσχέτιση συνειδησιακών καταστάσεων με την μυική λειτουργία και τον τρόπο με τον οποίον διαμορφώνεται η εμπειρία αυτής της λειτουργίας στην συνείδηση. Χρησιμοποιείται επίσης ο όρος «μυική αίσθηση» Muskelsinn, που μελετάται και από πλευράς νευρολογίας.] **Η πρόθεσή μου για κίνηση μου γίνεται συνειδητή ως ώθηση (παλμός) που μεταδίδεται στους μυες μου, εφ όσον έχω δημιουργήσει μέσα μου την παράσταση ενός σκοπούμενου αποτελέσματος, την**

ικανοποίηση μιας επιθυμίας μου ή μιας ανάγκης. Η επιθυμία ικανοποίησης έχει βαθμούς έντασης και αντίστοιχα μπορεί να διαβαθμίζεται και η ένταση της ώθησης/του παλμού που αισθάνομαι για να κινηθώ. Στην σκόπιμη κίνηση η ζώσα ύπαρξη συνειδητοποιεί τον εαυτό της ως **πηγή και ως σκοπό μιας βιωτικής εκδήλωσης.**

Η πραγματοποίηση όμως μιας κίνησης συνοδεύεται πάντοτε με την εμπειρία μιας αντίστασης. Κάθε κίνηση του σώματος απαιτεί την υπέρβαση μιας αντίστασης, [Η μετάδοση της αίσθησης της αντίστασης φαίνεται να μελετάται την εποχή εκείνη ιδιαίτερα από την φυσιολογία και νευρολογία], και την πίεση αυτήν την αισθάνεται ο κινούμενος. Στην συνείδηση της δικής μου εμπρόθετης κίνησης εμφανίζεται και το αίσθημα μιας πίεσης, η οποία ασκείται σε αντίθετη κατεύθυνση από την κίνησή μου και η οποία ανήκει όμως στην εμπειρία της κίνησής μου και δεν απαλείφεται. Είναι λάθος γράφει Ντ. να ταυτίζουμε την αντίσταση που αισθανόμαστε κατά την κίνηση με το φυσικό μέγεθος της πίεσης που ασκείται στο δέρμα μας (και το οποίο ως τέτοιο μπορεί να μετρηθεί κλπ. Όταν τα χέρια χειρίζονται π.χ. ένα εργαλείο, η πίεση που ασκεί μετριέται από το βάρος του εργαλείου και τις επιφάνειες πάνω στις οποίες εφαρμόζεται το βάρος). Όμως μια τέτοια μέτρηση δεν αποτελεί **κινητική εμπειρία για εμένα.** Ως μέρος της δικής μου εμπειρίας κίνησης συνειδοποιώ κατ' ανάγκην μιαν αντίσταση με την κυριολεκτική σημασία του όρου, ως κάτι που με εμποδίζει να προχωρήσω προς το σκοπούμενο αποτέλεσμα, του οποίου έχω συνείδηση και μου έχει δώσει την ώθηση να κινηθώ. Αυτό εξηγείται από τον Ντίλταϊ ως εξής: Το γεγονός ότι κάτι ανακόπτει την ώθησή μου δεν καταργεί την παράσταση του σκοπούμενου αποτελέσματος στην συνείδησή μου και έτσι η εμπειρία που έχω είναι ότι κάτι αντιτίθεται στην εκπλήρωση του σκοπού μου. Κατ' αυτόν τον τρόπο ως μέρος της **δικής μου** κινητικής εμπειρίας το αίσθημα της αντίστασης που συνειδητοποιώ εμφανίζεται ποιοτικά ως βούληση, ως μια αντι-βούληση και ως ένας αντίθετος προς τον δικό μου παλμός για κίνηση. Ωστόσο δεν πρόκειται για μια άμεση εμπειρία μιας [άλλης] βούλησης. (άμεσα μου δίδεται πάντα μόνο η δική μου ώθηση που συνοδεύει την παράσταση ενός σκοπούμενου αποτελέσματος). Όμως μου δίδεται άμεσα η εμπειρία μιας τάσης **εμπόδισης** της δικής μου σκόπευσης και έτσι **άμεσα** μου δίδεται η **εμπειρία του ανοίκειου**, του **ξένου** αυτού που **δεν** είναι μέρος του εαυτού όπως τον συνειδητοποιώ ως πηγή και σκοπό, της δικής μου κίνησης. Η εμπειρία μου για το ξένο, για αυτό που δεν ανήκει στον εαυτό μου, παρ' όλο που δεν μου δίδεται άμεσα, ωστόσο δεν είναι υποθετικό αποτέλεσμα συλλογισμού, αλλά προκύπτει ως άμεση εμπειρία της αντίστασης στην εμπρόθετη κίνησή μου και μου δίδεται με όση βεβαιότητα μου δίδεται και η δική μου αυτοσυνείδηση. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνει ο Ντ, την φαινομενολογικού τύπου ανάλυση της εμπειρίας της εμπρόθετης κίνησης. Συνοψίζω χρησιμοποιώντας μερικούς χαρακτηριστικούς όρους από την φρασεολογία του: Η «πίεση του εξωτερικού κόσμου», ως πρωταρχική εμπειρία μακράν απέχει από το αντικειμενικό φαινόμενο της πίεσης της φυσικής επιστήμης, αλλά γίνεται συνειδητή «ως μια εμπειρία βούλησης, που διαμεσολαβεί την ανάσχεση της [δικής μου] πρόθεσης [...] και διανοίγει έτσι την πλέον μύχια και ζωντανή πραγματικότητα αυτού που δεν εξαρτάται από εμένα». Στην εμπειρία της εμπρόθετης κίνησης, «εμπεριέχεται έτσι, μαζί με την συνείδηση της ώθησης και της ικανοποίησης, ο διαχωρισμός του δικού μου βίου από την **Ετερότητα**, του εαυτού από το πράγμα» ή με άλλη διατύπωση, επίσης

του Ντ., ο διαχωρισμός «εγώ και κόσμος» και αυτό υπό όρους βούλησης και σκοπιμότητας. Ο κόσμος είναι εξ ίσου βεβαιος όσο και ο εαυτός, όμως σε αυτό το πρωταρχικό επίπεδο εμπειρίας δεν δίδεται ως αντικείμενο θεώρησης, αλλά με την μορφή ενός διαδραστικού συμπαίκτη, στην λογική μορφή του **δεύτερου προσώπου**. **Το εγώ ανδύεται ισαρχέγονα με ένα εσύ.**

Πάνω σε αυτό το πρωτογενές επίπεδο κατορθώνει ο Ντ. στην συνέχεια να παραγάγει την δυνατότητα όλων των άλλων διαχωρισμών που δομούν την κοσμοεικόνα μας. Στα στενά πλαίσια αυτής της παρουσίασης δεν είναι δυνατόν να υπεισέλθω σε αυτά. --Αξίζει όμως να αναφερθεί, ένα ακόμη σημείο: στην βάση των πορισμάτων του από την ανάλυση της εμπειρίας της εμπρόθετης κίνησης ως θεμελιώδους επιπέδου για τον προσανατολισμό της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στον κόσμο, ο Ντ. είναι σε θέση να ενσωματώσει στην θεμελιώδη γνωσιοθεωρία του γενεαλογικά μυθολογικές κοσμοεικόνες και την μυθολογική παραστατικότητα, όπως την βρίσκουμε στην παιδική αντίληψη της φύσης ως 'εμφυχης, ή σε πρωτόγονους πολιτισμούς. Τα ιστορικά αυτά φαινόμενα επιβεβαιώνουν τρόπον τινά την θεωρία του. Πρόκειται για μια αρχαϊκή στάση που αποδίδει αυθεντικά τον θεμελιώδη χαρακτήρα που έχει η εμπειρία μιας δυναμικής αμοιβαίας εξάρτησης αυτοσυνείδησης και συνείδησης περιβάλλοντος κόσμου. Η ενότητα της συνείδησης εαυτού και κόσμου είναι εδώ ακόμη πρόδηλη και δεν επικαλύπτεται από τις αφαιρετικές διαδικασίες του αναπτυσσόμενου καθαρού λόγου, που διαχωρίζει υποκείμενο και αντικείμενο προς τον σκοπό μιας αντικειμενικής συμπεριφοράς μας προς αυτόν.

β) Ο κατανοητικός χαρακτήρας της βίωσης

Είναι φανερό ότι με την στροφή προς το επίπεδο της ζωής και του βιωτικού ενεργήματος εισαγονται νέοι παράγοντες για μια φιλοσοφική θεωρία. Το βιοίν δεν μπορεί να εννοηθεί ως ουσία αλλά ως διαδικασία. Η διαδικασία αυτή έχει μεν μια 'εσωτερική' πλευρά, καθώς γίνεται συνειδητή ως εσωτερική εμπειρία, εκτυλίσσεται όμως υπό όρους αισθητικότητας, καθώς είναι προσηλωμένη στην σωματικότητα, και δεν μπορεί να εννοηθεί παρά μόνο ως συγκεκριμένη εμπράγματη διαδικασία, που διέπεται τόσο από όρους χρονικότητας όσο και τοπικότητας και υπ' αυτήν την έννοια, από όρους εξατομίκευσης. Ο Ντ. ονομάζει μια τέτοια διαδικασία «ιδιοβίωση» (Eigenleben), [ατομική ζωή ή ατομικό βίο, θα μπορούσαμε επίσης να μεταφράσουμε, αλλά λιγότερο εύστοχα]. Από την στιγμή όμως που η ιδιοβίωση, με αυτήν την έννοια, τίθεται ως θεμελιώδες επίπεδο, η φιλοσοφική θεώρηση εισέρχεται στην περιοχή του ιστορικού, εννοούμενου προς το παρόν με μια ασθενή έννοια ως χώρου συμβαινόντων, συγκεκριμένων συμβάντων.

2. Επειτα το «βιοίν» είναι μια συνάρτηση, της οποίας τα μέλη αναδύονται και αποκτούν το περίγραμμά τους μόνο μέσα από μια δυναμική σχέση αλληλόδρασης μεταξύ τους. Καθοριστική αρχή αυτής της συνάρτησης είναι η «σκοπιμότητα»: η ατομική ύπαρξη αναδύεται και οριοθετείται ως τελολογικό ενέργημα με βασικό σκοπό την ίδια την ζωή. Το βιοίν δεν νοείται χωρίς μια τέτοιου είδους τελολογική σχέση ως προς συνθήκες, που είτε το προάγουν είτε το απειλούν. Η ατομική ύπαρξη προσδιορίζεται εκ προϊμίου, δηλαδή με το να βιοί απλώς, ως μια τελολογικού τύπου, δυναμική σχέση προς βιωτικές συνθήκες, και αποτελεί με αυτές μια συναρτησιακή ενότητα. Όλες οι **προδιαθέσεις** της

ατομικής ύπαρξης: οι ορμές, η αισθητική αντίδραση αρέσκειας και απαρέσκειας (ηδονής και πόνου), το επιθυμείν αλλά και το αντιλαμβάνεσθαι και – σε ανώτερα επίπεδα του διαβίου – και το νοείν, συμβάλλονται εξίσου και σε αμοιβαία εξάρτηση σε αυτήν την τελολογική συνάρτηση της εκδίπλωσης του βίου. [θα μπορούσαμε να πούμε]. Σύμφωνα με αυτά και η αντίληψη και η σκέψη δεν αποτελούν ουδέτερες, α-διάφορες διαδικασίες, αλλά κατά βάθος είναι και αυτές ενσωματωμένες εξ ίσου στην τελολογική συνάρτηση του βιοίν.

3. Από αυτήν την διαδικασία του βιοίν εκπηγάει κάθε σχέση προς τον κόσμο. Η σχέση αυτή δεν εμφανίζεται όμως με την μορφή της ουδέτερης σημασιολογικής αναφοράς, αλλά αξιολογημένη ως συνθήκη του βιοίν. Έτσι σε αυτό το επίπεδο η επίγνωση της ιδιοβίωσης – και με αυτό η διαμόρφωση συνείδησης εαυτού ως μιας βιωτικής ενότητας - εγκαθιδρύεται κατά τον Ντ. εν ταυτώ με την οριοθέτηση πραγμάτων και καταστάσεων, που μορφοποιούνται ως τέτοια πρωταρχικά σε αναφορά προς την σημαντικότητά τους για την εκάστοτε βιωτική ενότητα. Με αυτήν την έννοια διατυπώνει ο Ντ. «Ιδιοβίωση και πράγμα συνειδητοποιούνται μαζί». Με το να μορφοποιείται το Εγώ μέσω της τελολογικής του απεύθυνσης προς ό,τι είναι σημαντικό για την ύπαρξη του, υφίσταται σε αλληλεξάρτηση με αυτό. Η διαδικασία αυτή εμφανίζεται ως μια διαδικασία **άρθρωσης** του περιβάλλοντος μέσω της ίδιας της βιωτικής συμπεριφοράς προς αυτό. Είναι σαφές ότι εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με έννοιες, έχουμε όμως συγκεκριμένες νοήσεις, καταληπτικής οργάνωσης του ατομικού.

Στο δημοσιευμένο μετά θάνατον κείμενό του «Κατηγορίες του βίου» ο Ντ. γράφει «[...] ό,τι περιλάβει η εποπτεία μου (η λέξη στην πιο ευρεία σημασία της), από αυτό ένα μέρος ανασύρεται λόγω της σημαντικότητάς του στο επικεντρο του ενδιαφέροντος, και γίνεται καταληπτό (wird apperzipiert), αυτό διακρίνεται μετά από ό,τι παραμένει ακατάληπτο .. Σε αυτό συνίσταται αυτό που εγώ ονομάζω «Εγώ» και εδώ ισχύει η διπλή σχέση: εγώ είμαι και εγώ έχω». Αυτό που ενεργεί και αυτό προς το οποίο μεταβαίνει η ενέργεια, αλληλοσυγκροτούνται μέσα σε αυτήν την διαδικασία. Η διπλή αυτή σχέση πρέπει να εννοηθεί οντολογικά ως αλληλεξάρτηση και συνιστά ένα είδος ολισμού. Φυσικά, εάν προϋποθέσουμε ως θεωρητικό μας πλαίσιο μια γραμμική διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου, μια τέτοια αμοιβαία εξάρτηση εγώ και πράγματος παρουσιάζεται ως άφατη, άρρητη. Εδώ γίνεται κάτι καταληπτό και μορφοποιείται για την ανθρώπινη αντίληψη ως κάτι υπόρητα, μόνο ως συνάρτηση της λειτουργίας της βίωσης.

Μετά από αυτές τις διευκρινήσεις σχετικά με την έννοια του βιοίν, το οποίο ο Ντ. θεωρεί ως θεμελιώδες για την εμπειρία του πραγματικού και πάντως ως θεμελιωδέστερο της λογικής μας αναφοράς σε αντικείμενα, μπορούμε να προχωρήσουμε σε έναν περιεκτικότερο προσδιορισμό της έννοιας του **ιστορικού** που επικαλούμαστε: οι εμπράγματα διαδικασίες με τον χαρακτήρα συμβαινόντων, στις οποίες αναφερόμαστε, προσδιορίζονται από ένα βιωτικό **ενδιαφέρον** και έχουν απεύθυνση προς ό,τι **εμφανίζεται βιωτικά σημαντικό**. Σε αυτό το συνεχές αμοιβαίο παιχνίδι ενδιαφέροντος και σημασίας διαμορφώνεται η αυτοσυνείδηση και η συνείδηση κόσμου ως μία ενιαία συνεχής διαδικασία εκδίπλωσης της ζωής. Με τα λόγια του Ντ.: «Έτσι συμπυκνώνεται [verdichtet

sich] κατά κάποιον τρόπο γύρω μας όλο και περισσότερο η πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου», στο μέτρο δηλαδή των δικών μας απευθυντικών ενεργημάτων.

2. Συμπέρασμα όλου του μαθήματος: το συστηματικό πλαίσιο μιας φιλοσοφικής ερμηνευτικής ατομικότητας – ιστορικότητας – άρση της αντικειμενικότητας – δυναμισμός - κατανόηση

Η ερμηνευτική φιλοσοφία, υιοθετεί μια **εμμενή στάση**:

- Ως βάση της θέτει την ατομική ανθρώπινη ύπαρξη και αξιώνει να διεισδύσει στα πλέον πρωταρχικά επίπεδα συνείδησης ή εμπειρίας κόσμου και εαυτού.

Ατομικότητα: στο βαθμό που η θεώρηση αυτή εννοεί τον άνθρωπο εξ αρχής και ουσιαδώς ως **ψυχοσωματική** ενότητα και όχι ως μια καθαρά πνευματική οντότητα (δηλ. όχι ως καθαρό λόγο ή καθαρή συνείδηση). Η σωματικότητα είναι αρχή εξατομίκευσης, διότι προσδιορίζει μια οντότητα ως *συγκεκριμένο υλικό άτομο* (καθ' έκαστον). Η σωματικότητα αποτελεί την προϋπόθεση και για να εννοηθεί εξατομικευτικά η συνείδηση, δηλαδή η συνείδηση ως ατομική συνείδηση.

<αντίθεση προς καθολικότητα>

- Από τον θεμελιώδη ρόλο που αποδίδει στην ατομικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και στην εξατομικευμένη συνείδηση (για την αναζήτηση των ενιαίων αρχών που μπορούν να θεμελιώσουν την εικόνα μας για την πραγματικότητα) προκύπτει η ιστορικότητα ως βασική διάσταση κάθε δυνατής πραγματικότητας.

Ιστορικότητα: στο βαθμό που θεωρεί ως βάση ατομικά συμβάντα υπό συγκεκριμένες υλικές συνθήκες που οριοθετούνται έναντι άλλων, θέτει την δυνατότητα του όλου οικοδομήματος της πραγματικότητας κάτω από συνθήκες συγκεκριμένες, οι οποίες μπορούν να υπόκεινται σε μεταβολές, πράγμα που σημαίνει ότι *και οι αρχές* που διέπουν το οικοδόμημα του ανθρώπινου κόσμου είναι σχετικές προς τις συγκεκριμένες υλικές συνθήκες και άρα κατ' ουσίαν μεταβλητές.

<αντίθεση προς το μεταφυσικό ή/και καντιανό a priori>

- Ως το πλέον πρωταρχικό επίπεδο συνειδητότητας τίθεται το ανθρώπινο ζην απλώς (βιοιν). Στις αρχέγονες λειτουργίες του ζην ο άνθρωπος οριοθετείται ως εαυτός και συναρτάται με το περιβάλλον μέσω σκοπών ή σκόπιμων κινήσεων. Η πρωταρχική συνειδησιακή συνάρτηση και η πρωταρχική σχέση εγώ και κόσμου είναι πρακτική και παρουσιάζει την δομή μιας τελικότητας.

Τελικότητα: η συνείδηση συγκροτείται κάτω από κατηγορίες «σκοπών/σκοπιμότητας για κάτι», «σημαντικότητας ως προς ...». Η κατηγορία αυτή δημιουργεί μια οργανική δομή, στην οποία το κάθε τι διαμορφώνεται ως αξία, δηλαδή ως προς την σημασία του για τον εκάστοτε σκοπό, μια δομή λειτουργικότητας για κάτι.

<αντίθεση προς την θεώρηση της συνείδησης ως ανα-παραστατικής>

- Το συνειδησιακό αποτέλεσμα του ζην (βιοιν) είναι το βίωμα (σύστοιχο αντικείμενο του «βιοίν»), με το οποίο η οργάνωση μιας συνείδησης εαυτού και κόσμου εννοείται κάτω από αρχές της λειτουργίας/σκοπιμότητας/σημαντικότητας.

Βίωμα: το συνειδησιακό αποτέλεσμα του πρακτικού (επι)βιωτικού προσανατολισμού μας στον κόσμο (προσανατολισμού με σκοπό την ίδια την ζωή), εντός του οποίου η σχέση συνείδησης-κόσμου διαμορφώνεται σε αμοιβαία εξάρτηση ως σχέση σημασίας για κάποιον σκοπό, όπου ο εαυτός (το εγώ) οριοθετείται και αυτοεννοείται ως ο φορέας των σκοπών. Για την ερμηνευτική φιλοσοφία η αρχέγονη συνειδησιακή σχέση μας με τον είναι η βιωματική.

<αντίθεση προς «παράσταση», «εντύπωση» κλπ. ως στοιχειώδη δομή της συνείδησης>

- Γνωσιολογικά η βιωματική σχέση αντιστοιχεί με την διαδικασία κατανόησης εαυτού και κόσμου, δηλαδή σε μια αντίληψη και οργάνωση οντοτήτων υπό τους όρους μιας συνάρτησης σημασίας/σημαντικότητας για κάτι, σκοπιμότητας για κάτι κλπ. Έτσι στην γνωσιολογική σχέση της κατανόησης η υποκειμενική συνιστώσα παίζει έναν ουσιαστικό, συγκροτητικό ρόλο.

Κατανόηση: η γνωστική διαδικασία, κατά την οποία αντιλαμβανόμαστε κάτι ως κάτι υπό την πρϋπόθεση μιας συνάρτησης σκοπιμότητας/σημαντικότητας. Η συνιστώσα αυτή της σημαντικότητας για κάποιον σκοπό αντιστοιχεί με την υποκειμενική πρακτική σχέση ενός εγώ εντός του κόσμου και έτσι η υποκειμενικότητα συνυφαίνεται (είναι αλληλένδετα συνδεδεμένη) με την συγκρότηση της οντότητας που κατανοούμε.

<αντίθεση προς μια σχέση γραμμικής αντιστοίχισης γνωστικού περιεχομένου και πραγματικότητας>

Προς μια φιλοσοφία του βιούν ως πρώτης φιλοσοφίας

Παρατήρηση: η υπερβατολογική ανάλυση της βίωσης δεν έχει λάβει συστηματική, τελειωτική θεωρητική μορφή στην φιλοσοφία του Ντίλταϊ. Αντλούμε από περισσότερο ή λιγότερο επεξεργασμένα αποσπάσματα από κατάλοιπα κείμενά του για τον δεύτερο τόμο της «Εισαγωγής στις ανθρωπιστικές επιστήμες», που στόχευε στην διατύπωση μιας κριτικής του ιστορικού λόγου. Ιστορικά τα αποσπάσματα αυτά έχουν σημασία και για την πρόσληψη και επίδραση της φιλοσοφίας του Β. Ντίλταϊ στους μεταγενέστερους φιλοσόφους καθώς έχουν συμπεριληφθεί ήδη στην πρώτη φάση έκδοσης του corpus του έργου του, στον 7^ο τόμο που εκδίδεται το 1926 υπό τον τίτλο «Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften» (= Η οικοδόμηση του ιστορικού κόσμου στις ανθρωπιστικές επιστήμες). Οι κατηγορίες του βίου: ο.α. σελ. 228-245.

«Ζωή»/«βίος»: ο Ντ. σημειώνει ότι «περιορίζει» - ως σύμβαση στην χρήση του όρου - την φιλοσοφία της ζωής «μόνο στον ανθρώπινο κόσμο». Η έννοια της ζωής, που εισάγει, αφορά μόνο την ζωή «προσώπων» ή ατομικών υπάρξεων με συνείδηση «εαυτού» (για τον λόγο αυτόν προτιμήσαμε στο μάθημα αυτό τον όρο «βίος»)

Ενδιαφέρεται για μια υπερβατολογική έννοια για την «ζωή», «[...] η οποία θα αποτελεί το θεμέλιο για όλες τις επί μέρους μορφές και τα συστήματα που εμφανίζονται εντός του πεδίου της, δηλαδή για το βίωμα, την κατανόηση, την έκφραση [...]».

1^η προσέγγιση: «Ζωή είναι η συνάρτηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ προσώπων, οι οποίες υφίστανται υπό συνθήκες, [που δίδονται] από τον εξωτερικό κόσμο, θεωρούμενη [όμως] η συνάρτηση αυτή ανεξαρτήτως των εναλασσομένων χρονικών περιόδων και τόπων.»

- Συνθήκη εξωτερικού (υλικού) κόσμου αναγκαία (βλ. «ψυχοσωματική ενότητα»).
- *Ανεξαρτήτως* συγκεκριμένων εξωτερικών συνθηκών: υπερβατολογική αναζήτηση και όχι εμπειρική γενίκευση
- Όχι ψυχολογική έννοια

2^η προσέγγιση: «Η ζωή έγκειται στην αλληλεπίδραση 'βιωτικών μονάδων'» (=πληθ. 'Lebenseinheiten')

- *ατομικότητα* των βίων λόγω α) της σωματικής δέσμησης και συνακόλουθης β) ατομικότητας του χρόνου της βίωσης και της συνάρτησής του σε ενότητα βιώματος
- «Μονάδες/ενότητες ζωής» υπάρχουν και αναγνωρίζονται ως **εκφράσεις προθετικότητας** που παραπέμπουν (ως «σημεία») στην ενότητα ενός ατομικού βίου και άρα ενός ατομικού «εγώ»
- «αλληλεπίδραση» έναντι εξωτερικής/γραμμικής «αιτιότητας»
- ζωή ως σύστημα ενότητας επί μέρους μονάδων

«**Βίωμα**»: το βίωμα ή βίωση (ο Ντ. θεωρεί τους δύο τύπους ισοδύναμους) πιο σωστά πρέπει να θεωρείται ως ενέργεια, εντός της οποίας συντελείται η ζωή (βίος) τόσο σε κάθε της στιγμή και όσο και ως ολοκληρωμένη ενότητα. Βασική διάσταση του βιώματος είναι η **χρονικότητα**, βασική του δομή εκείνη της **συνάρτησης των επί μέρους σε όλον** και ειδική μορφή της συνάρτησης αυτής είναι εκείνη της **σημαντικότητας** των επί μέρους για το όλον. Λόγω της δέσμευσης της ζωής στην σωματικότητα η διαδικασία αυτή έχει και ένα υπόβαθρο τόπου. Το εμπράγματο περιεχόμενο της σχέσης της σημαντικότητας είναι οι εκάστοτε πρακτικοί σκοποί της βίωσης.

Το βίωμα ενοποιεί δύο πόλους: τον πόλο της εφαρμογής/εισαγωγής μιας συναρτησιακής σχέσης ενότητας (στην συγκεκριμένη περίπτωση ως σχέσης σημαντικότητας για ...[το εκάστοτε βιωτικό ενδιαφέρον]) και τον πόλο της πολλαπλότητας του αφ' εαυτού ουδέτερου υλικού της εποπτείας (αισθητηριακή αντίληψη, ροή συνειδησιακών καταστάσεων), προς το οποίο η συνάρτηση αυτή «συμπεριφέρεται» επιλέγοντας μεταξύ του υλικού αυτού το σημαντικό ως προς το εκάστοτε βιωτικό **ενδιαφέρον** και ολοκληρώνοντάς το σε μια ταυτοποιήσιμη ενότητα.

Στον βαθμό που η διαδικασία της βίωσης περιλαμβάνει αυτήν την ενεργηματική συνιστώσα μορφώνεται μέσα από αυτήν (και ακριβώς στον ίδιο βαθμό που συναρτά το υλικό της εποπτείας σε ενότητα), και ένα ταυτοποιήσιμο «εγώ» ως το υποκείμενο του ενεργήματος της ίδιας της συνάρτησης. Εγώ και αντι-κείμενος κόσμος, προς τον οποίον συμπεριφέρομαι, προκύπτουν σε αμοιβαία εξάρτηση το ένα από το άλλο, ως οντότητες αλληλένδετες μεταξύ τους, στην διαδικασία της βίωσης. Σύμφωνα με διατύπωση του Ντ.: εδώ υφίσταται εν ταυτώ η διπλή σχέση : «εγώ είμαι και εγώ έχω». Στο βίωμα μορφώνεται επιτελεστικά και σε αμοιβαία αλληλεξάρτηση τόσο το εγώ όσο και ο κόσμος προς τον οποίον αυτό συμπεριφέρεται.

Από την ανάλυση αυτή των βασικών εννοιών της «ζωής» («βίου») και του βιώματος/της βίωσης προκύπτει για τον Ντ. μια σειρά **κατηγοριών**, μέσω των οποίων το φαινόμενο της ζωής μπορεί να κατανοηθεί στην ιδιαιτερότητά του, και οι οποίες διαφέρουν χαρακτηριστικά έναντι εκείνων των κατηγοριών που διέπουν την αντικειμενική γνώση της φύσης, όπως αυτή προσεγγίζεται μεθοδολογικά στις φυσικές επιστήμες. Πρόκειται για κατηγορίες, υπό τις οποίες υποκείμενο και κόσμος, προς τον οποίον αυτό συμπεριφέρεται, θεωρούνται σε αμοιβαία εξάρτηση και υπό τις οποίες η σχέση υποκειμένου και αντικειμένου δεν είναι πλήρως αναλύσιμη λογικά. Ως τέτοιες κατηγορίες ο Ντ. αναφέρει:

- Διάρκεια ως κατανοεΐν
- Σημασία και Δομή (=Συνάρτηση)
- Σημασία – Σημαντικότητα – Αξία
- Μέρος και Όλον
- Ουσία και Εξέλιξη

Το σύστημα των κατηγοριών αυτών δεν έχει κατατεθεί από τον Ντ. σε μια θεωρητικά πλήρως επεξεργασμένη μορφή. Για αυτό και μια διεξοδική παρουσίασή τους θα ήταν ένα κατ' εξοχήν ερευνητικό εγχείρημα, που δεν έχει θέση στο πλαίσιο του προπτυχιακού μαθήματος.

Ωστόσο σχετικά με το πλαίσιο που εξ αρχής τέθηκε στο μάθημα αυτού του εξαμήνου θα μπορούσε κανείς να τις χαρακτηρίσει ως εξής: Οι κατηγορίες αυτές προκύπτουν από μια **ερμηνευτική, αναστοχαστική** προσέγγιση των ίδιων των φαινομένων της ζωής. Είναι κατηγορίες που θεμελιώνουν την δυνατότητα εμπειρίας του πραγματικού στο επίπεδο της άρθρωσης του κόσμου υπό τους όρους των **πρακτικών βιωτικών διαφερόντων**. Και είναι κατηγορίες **εμμενείς** που δεν προϋποθέτουν καμμία μεταφυσικού τύπου τελεολογία είτε του πνεύματος είτε της φύσης.

**3. Ερμηνευτική: η πορεία της από την μεθοδολογική
θεμελίωση των ανθρωπιστικών επιστημών
στην οντολογία -
Βασικοί εκπρόσωποι και γραμμές πρόσληψης**

Friedrich Schleiermacher (1768-1834)

Wilhelm Dilthey (1833-1911)

Edmund Husserl (1859-1938)

Φαινομενολογία

<μέθοδος φιλοσοφική που αναπτύχθηκε ανεξάρτητα από την ερμηνευτική προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και με διαφορετικές καταβολές από αυτήν. Ηρθε σε επαφή και συνέκλινε με την ερμηνευτική από την δεκαετία του '30 και μετά. Με το δοκίμιο για την *Κρίση των ευρωπαϊκών επιστημών* του Ε. Χούσσερλ (1935) καθώς και στην φιλοσοφία του Μ. Χάιντεγκερ>

Martin Heidegger (1889-1976)

Hans-Georg Gadamer (1900-2002)

*Επιδράσεις στην και συγκλίσεις με την
αναλυτική φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα (φιλοσοφία
της γλώσσας, γνωσιολογία)*

Donald Davidson (1917-2003)

Richard Rorty (1931-2007)

John McDowell (γεν. 1942)

*Πρόσληψη της ερμηνευτικής φιλοσοφίας στα
φιλοσοφικά ρεύματα της ηπειρωτικής φιλοσοφίας
του 20^{ου} αιώνα*

Paul Ricoeur (1913-2005)

Juergen Habermas (γεν. 1929)

Jaques Derrida (1930-2004)

Friedrich Schleiermacher (1768-1834)

→ φιλοσοφική θεμελίωση της κατανόησης και της τέχνης της ερμηνευτικής πάνω στις αρχές μιας ανθρωπολογίας της δημιουργικότητας και του συνθετικού χαρακτήρα της ανθρώπινης αντίληψης και εννόησης

→ προϋποθέσεις: εμμένεια – ατομικότητα – ψυχοσωματική ενότητα

Κυριότερες πηγές:

οι ιδιόγραφες σημειώσεις του Σλ. για τις πανεπιστημιακές του παραδόσεις για την ερμηνευτική, σημειώσεις φοιτητών του από τις παραδόσεις (περιλαμβάνονται στο β) και οι δύο ομιλίες του στην Βασιλική Πρωσική Ακαδημία των Επιστημών γύρω από την έννοια της ερμηνευτικής, 13 Αυγούστου 1829 και 22 Οκτωβρίου 1829 [θεωρητική αντιπαράθεσή του με τις απόψεις περί ερμηνείας των κλασικών φιλολόγων Fr. A. Wolf (1759-1824) G.W. Fr. Ast (1778-1841)].

Στα:

α) Fr. Schleiermacher, *Hermeneutik*, επιμ. Heinz Kimmerle, Χαιδελβέργη 1959, 2^η εκδ. 1974.

β) Fr. Schleiermacher, *Hermeneutik und Kritik*, επιμ. M. Frank, Φρανκφούρτη/M. 1977

Wilhelm Dilthey (1833-1911)

→ θεμελίωση των ανθρωπιστικών επιστημών πάνω στις γνωσιολογικές βάσεις της κατανόησης, όπως αυτή θεμελιώθηκε από τον Σλ.- **προ-καταληπτική** δομή της συνείδησης – γνωσιολογία της βιωματικής σχέσης σημασιοδότησης

→ **διεύρυνση του πεδίου** της κατανόησης πέραν των γλωσσικών εκφράσεων σε όλες τις εκδηλώσεις ανθρώπινου βίου – αποκάλυψη του επιπέδου της βιωματικότητας ως θεμελιώδους για την σχέση εγώ και κόσμου– ανάδειξη του χώρου όλων των ιστορικών φαινομένων ως πεδίου κατανόησης και ερμηνευτικής προσέγγισης – και

→ πρόγραμμα μιας *Κριτικής του Ιστορικού Λόγου* που θα υπερβαίνει τα όρια της καντιανής γνωσιολογίας

Κυριότερες πηγές:

W. Dilthey, *Einleitung in die Geisteswissenschaften*, [= Εισαγωγή στις επιστήμες του πνεύματος (σήμερα: “ανθρωπιστικές επιστήμες”), 1883] στο: τ.ι., *Gesammelte Schriften*, τόμος I, Στουτγκαρδη ¹1959

W. Dilthey, *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften* [=Η οικοδόμηση του ιστορικού κόσμου στις επιστήμες του πνεύματος (σήμερα: “ανθρωπιστικές επιστήμες”), 1907-1910, έκδοση μετά θάνατον ¹1926], στο: τ.ι., *Gesammelte Schriften*, τόμος VII, Στουτγκαρδη ¹1958.

Edmund Husserl (1859-1938)

Φαινομενολογία

ως μέθοδος περιγραφής και ανάλυσης της συνείδησης και ως φιλοσοφική μέθοδος αναγωγής των περιεχομένων της συνείδησης έως και την οντολογική γνώση-

αποβλεπτική δομή της συνείδησης και του βιώματος

Πηγές:

Edmund Husserl, *Logische Untersuchungen* [=Λογικές Ερευνες, δύο μέρη, αρχική

έκδοση 1900/1901, αναθεώρηση 1^{ου} τόμου 1913], στο: **Husserliana**

(κριτική έκδοση του έργου του Ε.Χ.), τόμοι 18-20^{α,β}, Loeven

1975, 1984, 2002 και 2005 αντιστοίχως

Edmund Husserl, Ideen zu einer reinen Phaenomenologie und phaenomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einfuehrung in die reine Phaenomenologie [= Ιδέες για μια καθαρή φαινομενολογία και φαινομενολογική φιλοσοφία. Βιβλίο πρώτο: Γενική εισαγωγή στην καθαρή φαινομενολογία,], Halle 1913

Edmund Husserl, *Καρτεσιανοί στοχασμοί* [=Cartesiansche Meditationen, 1929],
ελλ. Μετφρ. Π. Κόντος, β' αναθεωρημένη εκδο., Αθήνα 2002

Martin Heidegger (1889-1976)

οντολογική σημασία του κατανοείν – το κατανοείν ως θεμελιώδης δομή του «είναι» - ερμηνευτική της γεγονότητας

Πηγές:

Μ.Χ., *Είναι και Χρόνος* [=Sein und Zeit (1927)], ελλ. μετφρ. Γ. Τζαβάρα, 2 τόμοι, Αθήνα/Ιωάννινα 1998

Hans-Georg Gadamer (1900-2002)

καθολικότητα της ερμηνευτικής – γλωσσικότητα του λόγου – ερμηνευτική ως πρώτη φιλοσοφία: φιλοσοφική ερμηνευτική

Πηγές:

Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode* [=Αλήθεια και Μέθοδος], Tuebingen 1960

Επιδράσεις στην και συγκλίσεις με την
αναλυτική φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα (φιλοσοφία
της γλώσσας, γνωσιολογία)

Donald Davidson(1917-2003)

θεωρία της ριζικής ερμηνείας
(φιλοσοφία της σημασίας)

Πηγές:

D.D., «*Truth and Meaning*», στο περιοδικό:
Synthese, 17(1967)

D.D., «*Radical Interpretation*», στο
περιοδικό:*Dialectica* 27(1973)

αναδημοσιεύονται και στην συλλογή
*D. Davidson, Inquiries into Truth and
Interpretation, Oxford UP, 2001*

Richard Rorty (1931-2007)

Αμφισβήτηση της αναπαραστατικής έννοιας της
αλήθειας και στην γνώση της φύσης –
κατασκευή αφήγησης ως μοντέλο της γνώσης
και στις επιστήμες της φύσης – ερμηνευτική της
φύσης

Πηγές:

R.R., *Η φιλοσοφία και ο καθρέφτης της φύσης* [= *Philosophy and the Mirror of Nature* (1979)], ελλ.
μετφρ. Π. Μπουρβάκις, Γ. Φουρτούνης, επιμ. Φ.
Παιονίδης, Αθήνα 2001

Πρόσληψη της ερμηνευτικής φιλοσοφίας στα
φιλοσοφικά ρεύματα της ηπειρωτικής
φιλοσοφίας του 20^{ου} αιώνα

Paul Ricoeur (1913-2005)

ερμηνευτική ανθρωπολογία, αντικειμενικές
δομές της γλωσσικότητας,
δομή και λόγος

Juergen Habermas (γεν. 1929)

ιδεολογική κριτική

Jaques Derrida (1930-2004)

αποδομισμός

John McDowell (γεν. 1942)

συμμετοχή στην αναπτυξη της σημασιολογίας των φυσικών γλωσσών και της θεωρίας της ριζικής μετάφρασης του Donald Davidson - υποκειμενικές και ενεργηματικές συνιστώσες της σημασιολογίας – κριτική στην παραδοσιακή εμπειριστική θεωρία του «θετικού δεδομένου» - επιδράσεις και από τον Richard Rorty

Πηγές:

J. McDowell, *Mind and World* [=Νους και κόσμος], Cambridge/Mass. Harvard UP, 1996 (αναθεωρημένη και με νέα εισαγωγή έκδοση, η πρώτη έκδοση 1994)

Συλλογή άρθρων:

J. McDowell, *Meaning, Knowledge and Reality* [=Σημασία, Γνώση και πραγματικότητα], Cambridge/Mass. Harvard UP, 1998

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιον Πατρών, Αικατερίνη Καλέρη, 2015. Αικατερίνη Καλέρη, «Ερμηνευτική-Φαινομενολογία. Η θεμελίωση των ανθρωπιστικών επιστημών από τον Βίλχελμ Ντίλταϋ (α)». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1817>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

